

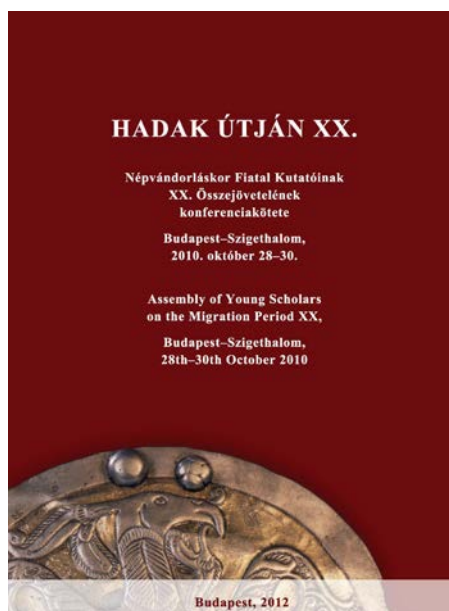
Különlenyomat / Separatum

FEGYVERZET ÉS TÁRSADALOM AZ AVAR RÉGÉSZET TÜKRÉBEN –
A DUNÁNTÚLI GERMÁN KONTINIUTÁS KÉRDÉSE
(THE QUESTION OF GERMAN CONTINUITY IN TRANSDANUBIA:
THE CONFESSION OF WEAPON COMBINATIONS)

CSIKY GERGELY, PhD

*In: Petkes Zs. Szerk. HADAK ÚTJÁN XX.
Népvándorlaskor Fialat Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete
Budapest–Szigethalom, 2010. október 28–30.
Assembly of Young Scholars on the Migration Period XX,
Budapest-Szigethalom, 28th–30th October 2010*

Budapest 2012, 109–120.

<http://www.mnm-nok.gov.hu/kiadvanyok/evkonyvek.html>

FEGYVERZET ÉS TÁRSADALOM AZ AVAR RÉGÉSZET TÜKRÉBEN –
A DUNÁNTÚLI GERMÁN KONTINUITÁS KÉRDÉSE

CSIKY GERGELY

MTA Régészeti Intézete
H-1014 Budapest, Úri utca 49.
gergelycsiky@yahoo.com

A tanulmány az OTKA 72636 témaszámú, „Bizánc Közép- és Kelet-Európában” című
NK projektjének támogatásával készült

**1. A germán kontinuitás elmélete
az avar kor régészetében**

Az avar régészet egyik legfontosabb kérdése a dunántúli germán (gepida) kontinuitás. Bizonyos elméletek szerint a kora avar korban a Dunántúlt (a korábbi Pannonia provinciát) germán (Erdélyben: Bóna 1978, 123–170; Bóna 1986a, 162–164; Horedt 1985, 164–168; Harhoiu 2001, 110–120; Bârzú és Harhoiu 2008, 513–578; a Dunántúlon: Kiss 1979, 185–191; 1987, 203–278; 1992, 35–134; 1999/2000, 359–365; 1996; 2001; kritikájára: Bálint 1995, 309–310; Vida 1999a; 1996, 107–112; 1999/2000, 367–377; 1995, 221–295; 1999b, 563–574.) és romanizált (Kiss 1966, 81–123; Kovrig 1958; 1960; Kiss 1965; 1968; Bálint 1995; Bierbrauer 2005, 67–82; Vida 2002, 179–209; 2004, 435–442; 2009, 233–259) népesség telepítette be. Ez a feltételezés elsősorban a temetkezések régészeti leletanyagának vizsgálatán alapult, azon belül főleg bizonyos lelettípusok elterjedésének elemzésén.

A kérdés először a környei temetővel kapcsolatban merült fel, ahol a temetőt publikáló Erdélyi István és Salamon Ágnes az úgynevezett garnizon-elméletet fejlesztette ki. Eszerint a temető a 6. század első felére, tehát az avar bevándorlás előtti időszakra datálható, és a közeli későantik erőd kevert (bizánci, germán és nomád) lakossága használta azt (Salamon és Erdélyi 1971, 70–71). Ma már világos, hogy a lelőhelyet félredatálták, és azt csak a 6. század második felétől kezdték használni (a Környe-vitáról: Tomka 1973, 227–231; kronológiai helyesbítések: Bóna 1971, 300; Bott 1976, 201–280; Ambroz 1973, 289–294; Martin 1973, 110–112).

Kiss Attila az avar kor kutatását a germán régészet nézőpontjából tanulmányozta, ráadásul első munkahelye a pécsi Janus Pannonius Múzeum volt, ahol

sok lehetősége volt avar kori sírokból származó meroving eredetű tárgyak tanulmányozására (Kiss 1977). A kölkedi temető ásatása 1970 és 1993 között az érdeklődését az Avar Kaganátus germán lakossága felé fordította, mivel már a lelőhely előzetes jelentéseiben azt avar kori germánként interpretálta (Kiss 1979, 185–191).

A későbbiekben Kiss Attila elmélete szerint a dunántúli kora avar temetőkben az avar kagán által áttelepített alföldi gepida lakosság leszármazottai fedezhetők fel (Kiss 1987, 203–278; 1992, 35–134; 1996; 2001; 1999/2000, 359–365). Etnikus interpretációjához Kiss többek között egyes fegyvertípusok (Kiss 1962 óta foglalkozott a szerző fegyverek vizsgálatával; az elterjedési térképek elemzését 1985, 218–379. tanulmányában is használta): spathak (Kiss 1992, 51, 65. Liste 1; 1996, 317, Liste 33), pajzsdudorok (1992, 51–52, 66. Liste 3; 1996, 318., Liste 36), bárdok (1996, 318, Liste 35) és köpűs levél alakú nyilcsúcsok (1992, 52, 67. Liste 5; 1996, 317, Liste 34) elterjedését vizsgálta, de csak különálló tárgyakat vizsgált és figyelmen kívül hagyta azok kontextusát és kombinációit.

Az utóbbi időben előtérbe kerültek a komplexebb vizsgálatok, amelyek a viseleti és a sírba helyezési módot is vizsgálják (Vida 1999a; 1996, 107–112; 1999/2000, 367–377; 1995, 221–295; 1999b, 563–574.), erre jó példa a spathaövek vizsgálata (Vida 2000, 161–175) is. Az ilyen jellegű elemzésekkel már szorosabb kapcsolatokra lehet fényt deríteni.

Előadásomban a kora avar kori ún. Dunántúl-jelenséggel kapcsolatban szeretnék néhány megjegyzést tenni, ami öt kelet-dunántúli (Baranya, Fejér, Komárom-Esztergom és Tolna megyék) temető – Budakalász-Dunapart (Erdélyi István (1951–1973), Pásztor Adrienn és Vida Tivadar (1987–1992) pub-

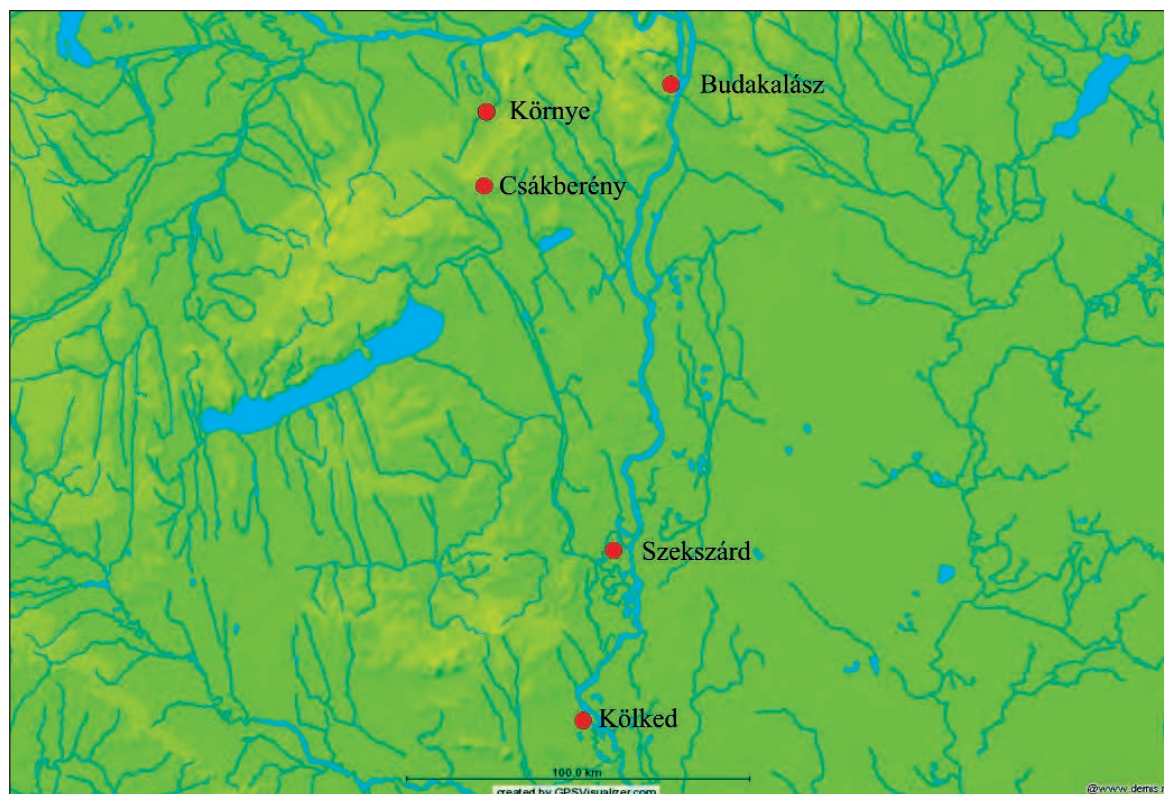
likálatlan ásatása. Ez úton szeretnék köszönetet mondani az ásatóknak, hogy tanulmányozhattam a lelőhely fegyvereit.), Csákberény-Orondpuszta (Marosi Arnold és László Gyula (1936–1939) publikálatlan ásatása. Köszönetet mondok Szentpéteri Józsefnek a temető leletanyagának – elsősorban fegyvereinek – tanulmányozásáért.), Kölked-Feketekapu A és B (Kiss Attila ásatása (1970–1993), aki mindkét temetőt publikálta (Kiss 1996; 2001). Hálával tartozom Garam Évának és Hajnal Zsuzsannának, akik lehetővé tették a lelőhely és a környei temető tanulmányozását a Magyar Nemzeti Múzeumban), Környe (Salamon Ágnes és Erdélyi István ásatása (1954–1955) és publikációja (1971)) és Szekszárd-Bogyiszlói út (Rosner Gyula ásatása (1974–1984) és publikációja (1999)) – fegyverkombinációinak az elemzésén alapul (1. ábra).

Fő kérdésem tehát nem az, hogy az említett temetők lakossága germán volt-e vagy nem, hanem hogy a fegyverek sírba helyezésének szokása és ezen keresztül a fegyverzetük mennyiben feleltethető meg a kárpát-medencei germán temetőkének és a korabeli közép-európai meroving temetők fegyvermellékletadási szokásainak.

2. Módszertan: a fegyverkombinációk és a társadalom vizsgálata a kora középkori régészetben

A vizsgálat eredményeit közvetlenül az alkalmazott módszer határozza meg, így nem haszontalan ennek rövid áttekintése. Minden, a fegyverkombinációkkal kapcsolatos vizsgálat előfeltételezése az, hogy a sírba helyezett fegyverek száma és kombinációja valamilyen jelentéssel bír: tükrözi az elhunyt eredeti fegyverzetét és/vagy következtetéseket vonhatunk le belőle az elhunyt társadalmi helyzetére vonatkozóan is. Az ilyen jellegű vizsgálatok a temetkezések régészetén (burial archaeology) belül folynak, így feltételük az azonos temetkezési rítus, a zárt egységek vizsgálata és azok összehasonlítása, és az adott lelőhely teljes ismerete.

A fegyverkombinációk vizsgálata mindig a német régészeti kutatások fókuszában volt a Ludwig Lindenschmidt (1880–1889) által alapított meroving régészet kezdeteitől fogva. Számos tanulmány próbálta megteremteni a fegyvermellékletadás értelmezésének elméleti kereteit. A fegyvereket és azok kombinációit gyakran használták a jogi státusz azonosítására a temetkezések és a

1. ábra A vizsgált lelőhelyek elterjedése

Fig. 1. The distribution of the sites mentioned in the paper

korai germán törvények kombinált elemzésével. Az általános feltételezés szerint a spatha a szabad, teljes jogú férfi jele volt, a sax vagy a lándzsa a félszabadé, míg a fegyver nélkül eltemetettek szolgák voltak (Veeck 1926; Stoll 1939). Az elmélet, miszerint a sírban elhelyezett fegyverek kombinációja közvetlenül tükrözi a társadalmi hierarchiát, a fegyverzetet vagy valamilyen etnikumhoz való tartozást, változatlan maradt egészen Heiko Steuer tanulmányáig, aki először mutatott rá a mellékletadás nem társadalmi faktoraira. Ő azt hangsúlyozta, hogy a sírmellékletek utalhatnak a halott anyagi, vagy közvetve a társadalmi helyzetére, de csak nagyon közvetett módon vagy egyáltalán nem a társadalomban betöltött jogi helyzetére (Steuer 1968, 18–81). Több példát mutatott arra, hogy a szolgák és a fegyverhordozók is viselhetek fegyvert (Steuer 1968, 37). Steuer még hitt abban, hogy a sírmellékletek a harcos eredeti fegyverzetét tükrözik, és ebből az előfeltételezésből kiindulva vázolta fel a koraközépkori fegyverzet és hadviselés történetét főleg sírrégészetre támaszkodva (Steuer 1970, 348–383).

Jelentős változások történtek Heinrich Härke tevékenységével, aki a kontinentális és az angolszász módszerek kombinálására törekedve próbálta jobban megérteni a koraközépkori angolszász fegyveres sírok jelentését (Härke 1992). A kutató a sírokba temetett fegyverek szimbolikus értékét hangsúlyozta (Härke 1997, 119–127), és azt, hogy a fegyverek önmagukban nem utalnak arra, hogy az eltemetett harcos volt. A fegyvermellékletadás számos további okát hangsúlyozta, mint az elhalálozási életkor, a társadalmi szerep és a tárgy szimbolikus értéke, valamint a társadalom harcos ideológiája (Härke 1992, 192–195). Fontos hangsúlyozni, hogy a sírmellékletek egy tudatos választás eredményei voltak, és nem véletlenül kerültek földbe (Härke 1993, 141–146). Sajnos e tárgyak komplex és sokrétű jelentésének nagy része megközelíthetetlen a mai kutató számára.

Egy másfajta megközelítés a férfisírok fegyverkombinációiból közvetlenül az egykori fegyverzetre és nem a társadalmi hierarchiára következtet. Így Frank Siegmund funkcionális kombinációkat különített el, hogy a fegyverek alapján különböző harcmodorokra (közel- és távolharc, gyalogos vagy lovas harc), és ezáltal az elhunytak etnikumára (alemann vagy frank) következtessen (Siegmund 2000, 177–194), míg Robert Reiß a közel- és távolharc fegyverek arányát vizsgálta különböző meroving kori temetők sírjaiban elhelyezett fegyverek kombinációja alapján (Reiß 2007, 211–244).

A fenti elméletek és módszerek nehezen alkalmazhatók az avar régészetre részben a magyar régészetelmélet viszonylagos izoláltsága miatt, másrészt mert a hazai kutatásban más elméleteket fejlesztettek ki, mint László Gyula néprajzi ihletésű iskolája. László Gyula már a '30-as évektől foglalkozott társadalmi kérdésekkel a kunágotai (László 1938, 55–86; László 1950, 31–33) és bócsai (László 1955, 235) kapcsán, de fegyverkombinációkkal vagy fegyverzetrel nem foglalkozott. Tanítványa, Szentpéteri József először használta a fegyverkombinációkat az övveretekkel és a lovastemetkezések vizsgálatával együtt a társadalmi hierarchia vizsgálatára kvantitatív-statisztikai módszerek alkalmazásával (Szentpéteri 1985, 79–110; 1986, 147–184; 1993, 165–246; 1994, 231–306). Jozef Zábójník pedig hasonló módszerekkel az északi peremvidék fegyveres, lovas és övgarnitúrák férfisírjait gyűjtötte össze, és vont le belőlük következtetéseket az avar társadalomra (Zábójník 1995, 205–336).

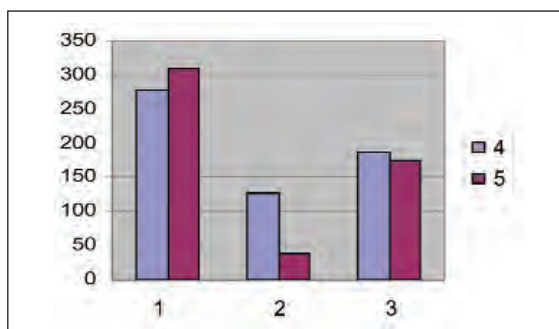
3. Az avar kori fegyvermellékelés szokásának általános képe

Tanulmányomban következő kérdésekre kívánok választ adni: 1. A kora avar kori kelet-dunántúli temetők fegyverkombinációi mennyiben azonosíthatóak az avar fegyverzetről alkotott képünkkel? 2. E temetők fegyverkombinációi hasonlóak-e a korábbi gepida és langobard lelőhelyek fegyverzetéhez, illetve a korabeli meroving (alemann, frank, bajor) temetőkéhez? Ezen kérdések tisztázásához fontos viszonyítási alapként az általános kép felvázolása.

A továbbiakban az általam közelebről vizsgált szűrő- és a vágófegyverek fegyverekkel kapcsolatban kívánok általános következtetéseket levonni. A fegyverek ez a két kategóriája viszonylag ritka leletek a korszakban. Az avar korból származó több mint 60.000 sírhoz (a becslésekhez lásd: ADAM 13; Bóna 1988, 437; Vida 2003, Langó 2007, 188) képest az előkerült szűrő- és vágófegyverek aránya nagyon alacsony, kevesebb mint 2% (vagy a férfisírok 5%). (Összesen 672 vágófegyver és 578 lándzsa ismert az Avar-kori Kárpát-medencéből.)

A fegyverek számának csökkenése az avar korban általános jelenség, és ez a közelharc fegyverekre is igaz, így a kora avar korból jóval több fegyver (274 vágófegyver) került elő, mint a késő avar korból (184 vágófegyver). (2. ábra) Ugyanakkor a közép avar korból előkerült lándzsák nagyon alacsony száma (39 db, szemben a kora avar kori 308 példánnyal) arra figyelmeztethet bennünket, hogy a

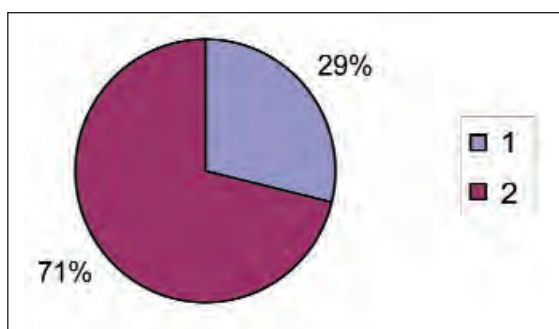

2. ábra Az avar kori vágó- és szúrófegyverek kronológiai megoszlása

Fig. 2. The chronological distribution of Avarian Age thrusting and cutting weapons

Jelmagyarázat/Legend: 1. kora avar/early Avar, 2. közép avar/middle Avar, 3. késő avar/late Avar, 4. vágó-fegyverek/thrusting weapons, 5. szúrófegyverek/cutting weapons

3. ábra Fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül a Kölked-Feketekapu A temetőben

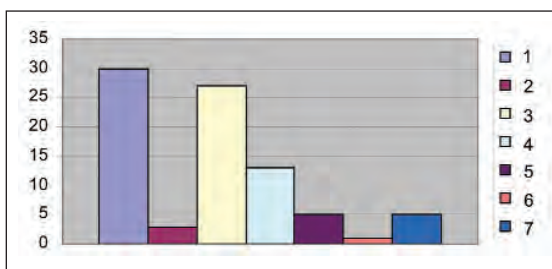
Fig. 3. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Kölked-Feketekapu A cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

statisztikákkal szemben óvatosak legyünk, és azok nem feltétlenül az egykori valóságot, hanem a deponálási szokásokat és/vagy a kutatási helyzetet tükrözik.

Ez a két fegyvertípus csak nagyon ritkán került elő közös sírból, összesen 53 olyan avar kori sír ismert, ahol kard és lándzsa egyaránt előfordult. Ráadásul ennek előfordulásában bizonyos aránytalanságok is előfordulnak, így ez gyakoribb a kora avar kori Dunántúlon (20) és a késő avar korban a kaganátus északi peremvidékén. Ez előző a korabeli germán (meroving) fegyverkombinációkra is jellemző, míg a késői esetekben ez a kombináció jellemzően lovassírokból került elő.

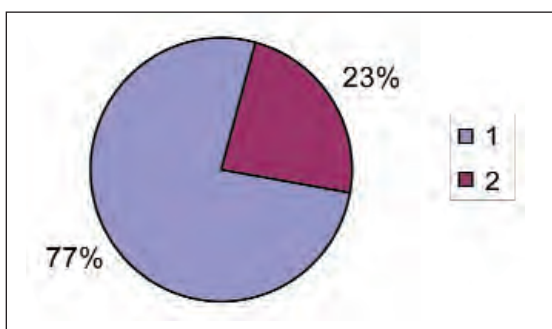
A lándzsák sírba helyezése a lovas- (160 eset, 28%) és lótemetkezésekkel (126 eset, 22%) mutat jelen-

4. ábra Fegyverfajták eloszlása Kölked-Feketekapu A temetőben

Fig. 4. The distribution of weapon-types in the Kölked-Feketekapu A cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. nyílcsúcs/arrowhead, 2. íjcsont/bow plates, 3. lándzsa/spear, 4. kard/sword, 5. sax/sax (seax), 6. bárd/cleaver, 7. pajzsdudor/shield boss

5. ábra Fegyveres sírok aránya a Kölked-Feketekapu B temető avar kori férfisírjaiban

Fig. 5. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Kölked-Feketekapu B cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

tős összefüggést, vagyis az ismert avar kori lándzsák több mint fele (60%) lovak mellől került elő. Ez a két sírtípus kronológiai különbségre is utal, mivel a legtöbb lándzsát tartalmazó lósír (84,9%) a kora avar korra datálható (a többségük a Dunántúlról származik) (Rosner 1975–76, 79–109), míg a hasonló késő avar kori sírok főleg a Tisza középső folyásának vidékéről (Tiszafüred) származnak (Garam 1987, 65–125, Garam 1995, 171–172., újabban erről: Makoldi 2008, 127–132). Ugyanakkor a lándzsát tartalmazó lovas sírok nagyobb része (96 eset, 60%) a késő avar korra datálható, bár kisebb arányban a kora avar kori Dunántúlról is ismeretek.

A fent említettek alapján evidens, hogy a kora avar kori Dunántúlon jellemző volt a közelharc fegy-

verek viszonylag magas száma, és a kard és lándzsa kombinációja itt volt a leggyakoribb. A lándzsák száma nagyon magas, de gyakran lósírokból kerültek elő.

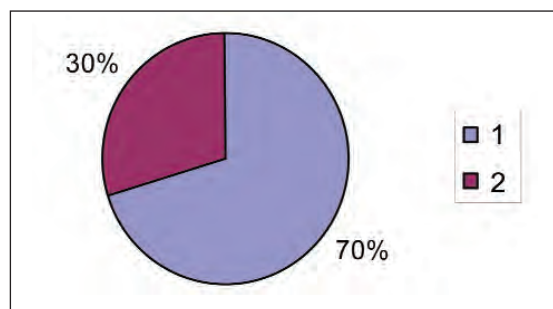
4. Fegyverkombinációk és fegyverzet a kora avar kori Kelet-Dunántúlon

Az elemzéshez használt öt temető mindegyike főleg a kora avar korra datálható (a későbbi temetkezéseket nem veszem figyelembe). Sajnos Környe kivételével egyik temetőről sem készült antropológiai elemzés, így a korcsoportok vizsgálata lehetetlen, és a férfi és a női sírok elválasztása csak a sírmellékletek alapján volt lehetséges.

A Kölked-Feketekapu A temető 683 sírjából 65 (9,5%) sírban találtak fegyvereket, amelyek közül 4 önálló lósr (A-22. sír: Kiss 1996, 26, Taf. 23; 405. sír: 1996, 113, Abb. 20, Taf. 78; 474. sír: 1996, 127, Abb. 20, Taf. 86; 480. sír: 1996, 129, Abb. 20, Taf. 87), 2 női és egy gyereksír volt. Összesen 58 fegyveres férfisírt találtak a temetőben, tehát a férfisírok egyharmada volt fegyveres (3. ábra). 23 sírban csak az íjászfelszerelés elemeit találták, főleg nyílcsúcsokat (Kiss 1996, 235), a leggyakoribb közelharci fegyver a lándzsa volt, amit a temető 27 sírjában találtak (Kiss 1996, 233). A kardok is gyakori leletek, 13 temetkezésben helyezték el azokat (Kiss 1996, 228–233). A temető 23 sírjában csak távolharci fegyverek fordultak elő, 16 sírjában csak közelharci fegyverek voltak, míg 19 temetkezésben mindkettő előfordult. (4. ábra)

A Kölked-Feketekapu B temető csak 30 kora avar kori (V, VII, IX és XIIb sírcsoportok: Kiss 2001, 393) férfisírt tartalmazott, amelyből 7 (23%) volt fegyveres. (5. ábra) A 18 lósról csak kettőben voltak fegyverek, a 135. sírban nyílcsúcsok (Kiss 2001, 67–68, Taf. 40–42), a 209.-ben pedig egy tegez, íj csontmervítése volt található (Kiss 2001, 93–94, Taf. 61–63). A férfisírok közül négyet spathával (kétélű karddal) együtt temettek el (B 82. (Kiss 2001, 27–28, II. Taf. 28.), 132. (65–66, Taf. 41.), 336. (115–117, Taf. 75.) és 470. sírok (152–153, Taf. 86.), hármat nyílhegyekkel (B 80. (25–26, Taf. 26.), 336. (115–117, Taf. 75.) és 470. sírok (152–153, Taf. 86.) és hármat lándzsával (B 80. (25–26, Taf. 26/2.), 82. (28, II. 42, Taf. 28/9.) és 443. sírok (141–142, Taf. 82/4). Fontos különbség az A temetőhöz képest, hogy a temető összes kora avar kori fegyveres sírja tartalmazott közelharci fegyvereket.

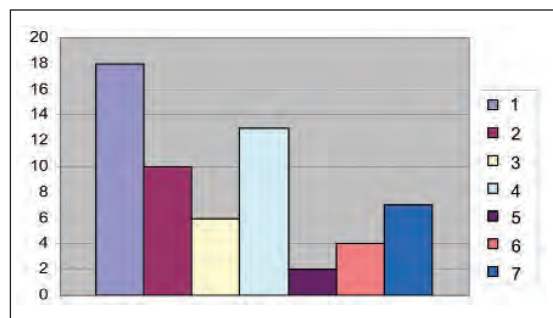
A környei temető 50 férfisírjából 35 volt fegyveres, 5 lósrban helyeztek el lándzsát (43. (Sala-

6. ábra Fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül a környei temetőben

Fig. 6. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Környe cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

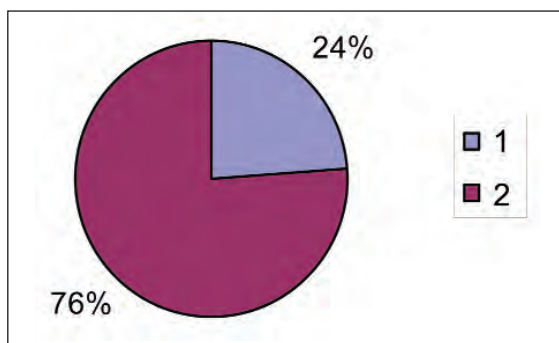

7. ábra Fegyverfajták eloszlása a környei temetőben

Fig. 7. The distribution of weapon-types in the Környe cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. nyílcsúcs/arrowhead, 2. íjcsont/bow plates, 3. lándzsa/spear, 4. kard/sword, 5. balta/axe, 6. pajzs/shield, 7. páncél/armour

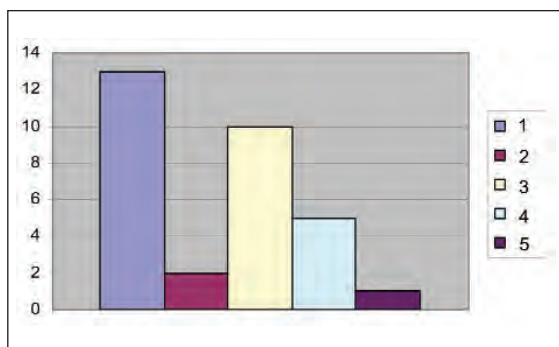
mon–Erdélyi 1971, 17–18, Taf. 5.); 90. (22, Taf. 15.), 104. (24, Taf. 18), 124 (26, Taf. 124.), 129. (27, 56, 100: Taf. 22/1, 135, Taf. XVIII/5.), egy női sírban pedig páncélt találtak. A férfisírok kétharmadában találtak fegyvert. (6. ábra) Az említett női sírban láncpáncél és lemezpáncél töredékeket találtak, de ezek amulettkarakterrel rendelkezettek. A leggyakoribb fegyver a nyílcsúcs volt, összesen 21 sírban (65,6%) találtak nyílcsúcsot (Salamon–Erdélyi 1971, 51.), ezek közül 12 (37,5%) nem tartalmazott közelharci fegyvert. Összesen 13 kardot tartak fel a temetőben, ezek közül a legtöbb spatha (8. (Salamon és Erdélyi 1971, 14–15., Taf. 32/6.), 16. (15., Taf. 2. sword: Taf. 32/5.), 44. (18, Taf. 32/7.), 50. (18, Taf. 33/1.), 66. (20, Taf. 33/4.), 97. (23, Taf. 33/5.), 100. (23–24, Taf. 33/2.) és hat

8. ábra Fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül a szekszárdi temetőben

Fig. 8. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Szekszárd cemetery

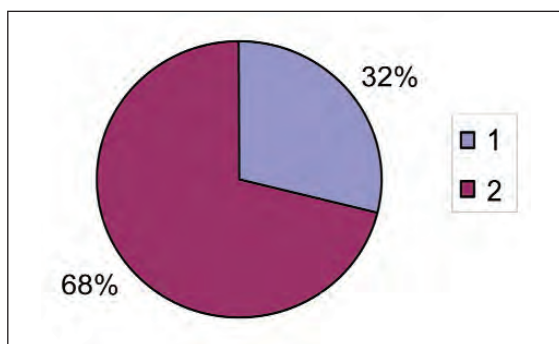
Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

9. ábra Fegyverfajták eloszlása a Szekszárd-Bogyiszlói úti temetőben

Fig. 9. The distribution of weapon-types in the Szekszárd-Bogyiszlói út cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. nyílcsúcs/arrowhead, 2. íjcsont/bow plates, 3. lándzsa/spear, 4. kard/sword, 5. pajzsdudor/shield boss

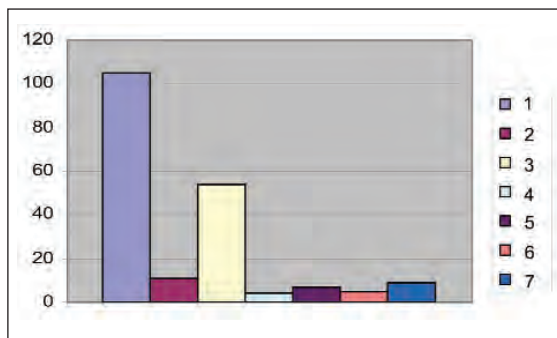
10. ábra Fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül a Csákberény-orondpusztai temetőben

Fig. 10. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Csákberény-Orondpuszta cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

szórványelet (30, Taf. 33/3, 34/1–2, 34/6–8.) volt, a maradék pedig két- (75. (20, Taf. 32/1., Abb. 4/1.) és 109. sírok (24, Taf. 32/4.) és két szórványelet (30., Taf. 34/4–5.) és egyélű kardok függesztőfülekkel (8 példány: 35. (17, Taf. 33/6., Taf. XXX/6.), 78. (21., Taf. 33/9., 12/51.), 99. (23. Taf. 32/2, Abb. 4/3.), 130. (27, Taf. 23., Taf. 33/8.), 135. (27, Taf. 33/7.) és 149 sír (29, Taf. 32/3., Abb. 4/2.) és két szórványelet (30., Taf. 34/3, 34/9). Mind a négy pajzsdudoros sírban találtak kardot is (44. (18, Taf. 7.), 66. (20, Taf. 9.), 78. (21., Taf. 12.), de háromban íjászfelszereléssel együtt. Ez utóbbi az úgynevezett „tűlfegyverzés” (Überbewaffung: Steuer 1970, 352) esetének tűnik, mivel a nagy fapajzsok használata íjászat közben akadályozó lehet. A balták viszonylag ritkák a temetőben: csak 2 példány (125. és 147. sírok: 57.) ismert. (7. ábra) A Szekszárd-Bogyiszlói úti temető 786 sírjából csak 43 sírban voltak fegyverek (Rosner 1999, 123–132), ezek közül 4 lósír volt (129), 2 pedig női sír (mindkettőben páncéllemezek voltak: 306. (43., Taf. 21.) és 644. sírok: 82., Taf. 43.). A maradék 37 fegyveres férfisír a kora avar kori férfisíroknak nagyjából egy harmadát jelenti. (8. ábra) A leggyakoribb fegyver a nyílcsúcs volt, 27 sírban (130.) találták azt meg, ezek közül 9 csak az íjászfelszerelés elemeit tartalmazta. A 9 közelharc fegyvereket tartalmazó sírból 5 nyílcsúcsokat is tartalmazott. Csak négy (23,53%) olyan sír volt a temetőben, amiben kizárólag közelharc fegyvereket temettek el. Ezek közül leggyakoribb a lándzsa (10 férfisírban és 4 ló mellől: 58. (17, Taf. 4/1.), 111. (23, Taf. 9/1.), 126. (25, Taf. 10/2.), 246. (37, Taf. 17/1.), 350. (48, Taf. 24/15.), 354. (49, Taf. 25/14.), 356. (51, Taf. 26/9.), 478. (65, Taf. 33/5.), 551. (72, Taf. 37/1.), 556. (73, Taf. 37/5.), 598. (76, Taf. 39/2.), 677. (85, Taf. 45/5.), 698. (87–88, Taf. 46/3.) és 754. sírok (96, Taf. 50/3.). A második leggyakoribb a spatha 5 férfisírban (16. (13, Taf. 2/15.), 216. (34, Taf. 16/11.), 356 (51.), 390 (54, Taf. 28/1.). Egyetlen sír tartalmazott pajzsdudort (760. sír (96, Taf. 50.), ami mellett semmilyen más fegyvert nem találtak. (9. ábra) A Csákberény-Orondpuszta temetőben 66 fegyveres sírt ástak ki, ez a férfisírok egy harmada. (10. ábra) A leggyakoribb fegyvermelléklet a nyíl volt, 35 sírban találták meg a vas nyílcsúcsokat (4., 10., 14., 71., 78., 89., 95., 100., 111., 150., 155., 174., 210., 211., 222., 226., 236., 245., 256., 262., 278., 280., 289., 337., 344., 365., 369., 370., 376., 377., 380., 395., 397., 398. és 451. sírok), ugyanakkor az összetett reflexíj csontmervítéseit csak 6 sírban (111., 272., 289., 323., 344., 365. sírok) helyezték el. Csak 3 sírből (10, 86, 150, 210. sírok) kerültek

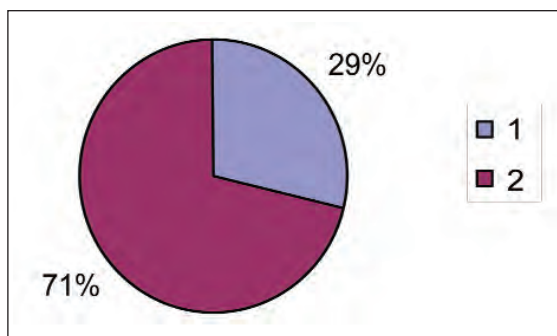

11. ábra Fegyverfajták eloszlása a Budakalász-dunaparti temetőben

Fig. 11. The distribution of weapon-types in the Budakalász-Dunapart cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. nyílcsúcs/arrowhead, 2. íjcsont/bow plates, 3. lándzsa/spear, 4. kard/sword, 5. balta/axe, 6. pajzs/shield, 7. páncél/armour

12. ábra Fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül a budakalászi temetőben

Fig. 12. The proportion of graves with weapons among the male burials in the Budakalász cemetery

Jelmagyarázat/Legend: 1. fegyveres/with weapon, 2. fegyvertelen/without weapon

elő kardok a temetőben, de a legfontosabb közelharci fegyverek a lándzsák voltak: 19 példány került elő 15 sírból (78., 84., 89., 108., 119., 141., 147., 169., 245., 247., 255., 294., 327. és 396. sírok). Főleg lósírokból származnak (8 sír: 89B., 108B., 119., 245B., 247., 327. és 396. sírok), de előfordultak férfisírokon is (5 sírban). A balták viszonylag ritka leletek, csak 6 példány ismert belőlük. (11. ábra) A csákerényi temetőben a közelharci fegyverek nem kombinálódtak egymással. A legtöbb fegyveres sír (32 sír, 48,5%) csak íjászfelszerelést tartalmazott, 6 sírban (9%) pedig csak közelharci fegyvereket találtak.

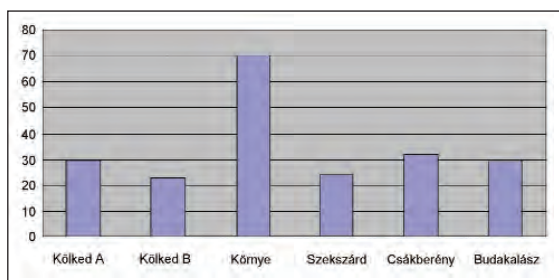
A Budakalász-Dunaparti temető egyike a legnagyobb kora avar kori temetőknek. Az 1566 síros

temető 172 sírjában találtak fegyvereket, ezek közül 151 férfisír (lásd 1. melléklet). A fegyveres férfisírok az összes sír 10%-át képezik, és a férfisírok egyharmadát. (12. ábra) A leggyakoribb fegyvermelléklet a nyílcsúcsok voltak a temetőben, 105 (69,5%) sírban fordultak elő (lásd 2. melléklet), és 11 sírban íjcsontokkal együtt kerültek elő (17., 55., 432., 497., 522., 688., 831., 1284., 1295., 1317., 1363. sírok). 93 sírban (61,5%) az egyedüli sírban elhelyezett fegyver az íjászfelszerelés volt (lásd 3. melléklet). A legfontosabb közelharci fegyver a lándzsa volt, amit 54 sírban (lásd 4. melléklet) találtak, 12 ezek közül lósír (85., 341., 468., 577., 689., 710., 1047., 1156., 1162., 1235., 1300., 1380. sírok) és 8 lovas sír (93., 200., 223., 245., 260., 480., 529., 832. sírok) volt, 34 pedig férfisír (22,5%). Csak 7 sírban volt balta (205., 223., 254., 588., 710., 715., 756. sírok). A kardok ritka fegyvernek számítanak, csak 4 sírban voltak megtalálhatók (1., 18., 20., 153. sírok). A temető 29 sírjában (19,2%) csak közelharci fegyverek fordultak elő (lásd 5. melléklet). A védőfegyverek, mint a lemezpáncélok, láncpáncélok és a pajzsdudorok is előfordultak a lelőhelyen, 9 sírban (55., 281., 378., 437., 628., 773., 882., 1302. sírok) voltak páncéltöredékek, de 5 ezek közül amulett jellegű volt, mert másfajta fegyvert nem találtak velük együtt. 5 sírban helyeztek egy pajzsdudort (300., 607., 622., 1212., 1359. sírok) és 2 pajzsfogót (300., 1359. sírok) is, három esetben csak nyílcsúcsok voltak a pajzs mellett.

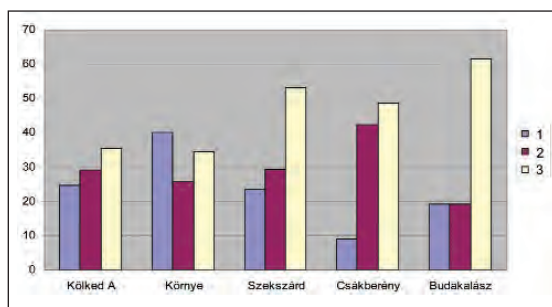
Összefoglalva a fenti adatokat, a fegyveres sírok aránya a férfisírokon belül egyenletlen. A legnagyobb aránnyal a környei temető esetében találkozhatunk, míg más esetekben a férfiaknak csak egy harmada rendelkezett fegyvermelléklettel. Hasonló, de kissé magasabb arányok figyelhetők meg a gepida temetők esetében, itt általában a férfiak 50-60%-át temették el fegyverekkel (Nagy 1993, 65). (13. ábra) Érdekes megfigyelni, hogy viszonylag magas a kizárólag íjászfelszerelés elemeivel eltemetett fegyveres férfisírok aránya, és a Szekszárd-Bogyiszlói út és Budakalász-Dunaparti temetők esetében ezek dominanciája egyértelmű. A csak közelharci fegyvereket tartalmazó sírok aránya viszonylag magas Környe és Kölked esetében, de még mindig viszonylag alacsony a németországi meroving temetőkhez képest, ahol a közelharci fegyverek dominálnak 68,5%-kal (Reiß 2007, 223.). (14. ábra)

A legfontosabb közelharci fegyver a lándzsa volt ezekben a temetőkben, ugyanakkor ezek egy része lósírokhoz kapcsolódóan került elő, ez a mellékletadási szokás ismeretlen a meroving temetőkben, csak

13. ábra Fegyveres férfisírok aránya a vizsgált temetőekben
Fig. 13. *The proportion of graves with weapons among the male burials in the investigated cemeteries*

14. ábra A közel- és távolharc fegyverek aránya a vizsgált temetőekben
Fig. 14. *The proportion of weapons for close-combat and distant fight in the investigated cemeteries*
Jelmagyarázat/Legend: 1. közelharc/close combat, 2. távolharc/distant fight, 3. kevert/mixed

egy gepida temetőben (Törökszentmiklós-Batthyányi utca 54/A, A. sír (Cseh 2005, 43–44.) található meg. A pajzsos kombinációk különösen érdekesek a kora avar kori Dunántúlon, mert néhány temetőben, mint Szekszárd és Budakalász csak nyilcsúcsokkal kombinálva kerültek elő. Ez nem jellemző a korszak germán temetőire, míg a kölkedi és környei temetőben már megtalálhatók a germán temetőkre jellemző fegyverkombinációk is, ha nem is nagy számban vagy arányban. Ugyanakkor e temetőben a lándzsák sírba helyezése inkább a kora avar rítusra jellemző. A szekszárdi, budakalászi és csákberényi temetők leletanyaga szorosabban kötődik az Avar Kaganátus más területeihez.

A fent említett dunántúli kora avar kori temetők a közelharc fegyverek viszonylag nagy számával

jellemezhetőek, ha az Avar Kaganátus más lelőhelyeivel hasonlítjuk össze őket. Ugyanakkor a meroving lelőhelyekhez képest a csak közelharc fegyvereket tartalmazó sírok aránya nagyon alacsony, és sok esetben a jellemző fegyverkombinációk is hiányoznak. Azt, hogy ezeket a temetőket mennyire tekintjük germánnak elsősorban a nézőpontunk határozza meg. A Dunántúl egyfajta közvetítő területként értékelhető a nomád kelet-európai területek és a germán meroving világ között, így mindkét vidék jellemzői megfigyelhetők rajta, de mégis inkább az avar politikai formációhoz tartozik. Ez a régió egy érdekes kulturális keveréket alkot nyugati és keleti elemekből egyaránt, és azokat egyedi módon vegyíti még a harcmodor és a fegyverzet terén is.

Irodalom

- ADAM – Szentpéteri, J.** (szerk.) 2002 *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. Varia Archaeologica Hungarica XIII/1. Budapest
- Ambroz, A. K.** 1973. Recenzija na: Salamon Á., Erdélyi I., Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Környe. Budapest 1971. *Sovetskaja Arheologija*, 4, 289–294.
- Bálint, Cs.** 1995. *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai (Régészeti tanulmányok)*. Magyar Östörténeti Könyvtár, Szeged
- Bárzu, L. – Harhoiu, R.** 2008. Die Gepiden als Nachbarn der Langobarden und das Gräberfeld von

- Bratei. In: Bemmann, J. – Schmauder, M. (Hrsg.) *Kulturwandel in Mitteleuropa. Langobarden – Awaren – Slawen. Akten der Internationalen Tagung in Bonn von 25. bis 28. Februar 2008*. Bonn
- Bierbrauer, V.** 2005 A Keszthely-kultúra és a késő római továbbélés kérdése Pannoniában (Kr. u. 5–8. század). *Archaeológiai Értesítő*, 129, 67–82.
- Bóna, I.** 1971. Ein Vierteljahrhundert Völkerwanderungsforschung in Ungarn (1945–1969). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 23, 265–336.
- Bóna, I.** 1978. Erdélyi gepidák – Tisza-menti gepidák (Régészeti kutatás-módszertani és lelet-

- értelmezési problémák) *A Magyar Tudományos Akadémia Közleményei (II.)*, 27, 123–170.
- Bóna, I.** 1986. Daciától Erdőelvéig. Erdély és a Kelet-Alföld a népvándorlás korában (271–895). In: Köpeczi B. (Szerk./Ed.): *Erdély története három kötetben*. Budapest, 107–234.
- Bóna, I.** 1988. Die Geschichte der Awaren im Lichte der archäologischen Quellen. In: *Popoli delle steppe: Unni, Avari, Ungari. Settimante di Studio del Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo*, 35, 437–461.
- Bott, H.** 1976. Bemerkungen zum Datierungsproblem awarenzeitlicher Funde in Pannonien vorgelegt am Beispiel des Gräberfeldes Környe. *Bonner Jahrbücher*, 176, 201–280.
- Cseh, J.** 2005. Törökszentmiklós-Batthyányi utca 54/A. (Kom. Jász-Nagykun-Szolnok). In: Nagy Margit (Szerk./Ed.): *Gepidische Gräberfelder im Theissgebiet II. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2*. Budapest, 40–45.
- Garam, É** 1987. *Pferdegräber des awarenzeitlichen Gräberfeldes in Tiszafüred*. Angaben der spätawarenzeitlichen Pferdebestattungen, in: AR, XXIII, 1987, pp. 191–202.
- Garam, É** 1995. *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred*. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary. Vol. 3. Budapest 1995.
- Harhoiu, R.** 2001. Quellenlage und Forschungsstand der Frühgeschichte Siebenbürgens in 6.–7. Jahrhundert, Dacia, 43–45, 97–158.
- Härke, H.** 1992. Angelsächsische Waffengräber des 5. bis 7. Jahrhunderts, *Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters*, 6,
- Härke, H.** 1993. Intentionale und funktionale Daten. Ein Beitrag zur Theorie und Methode der Gräberarchäologie. *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 23, 141–146.
- Härke, H.** 1997. Material Culture as Myth: Weapons in Anglo-Saxon Graves. In: Jensen, C. K. – Nielsen, K. H. (Szerk./Ed.): *Burial and Society – The Chronological and Social Analysis of Archaeological Burial Data*. Aarhus, 119–127.
- Horedt, K.** 1985. Das Fortleben der Gepiden in der frühen Awarenzeit. *Germania*, 63, 164–168.
- Kiss, A.** 1962. *Az avarkori fegyverzet kérdéseihöz* (unpublished MA thesis) University of Eötvös Lóránd (ELTE) Budapest 1962
- Kiss, A.** 1965. Zum Frage des frühmittelalterlichen Weinbaues im Karpathenbecken. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 9, 129–139.
- Kiss, A.** 1966. Pannonia római kori lakossága népvándorláskori helybenmaradásának kérdéséhez. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 10, 81–123.
- Kiss A.** 1968. A Keszthely-kultúra helye a pannoni-ai római kontinuitás kérdésében. *Archaeológiai Értesítő*, 95, 93–101.
- Kiss, A.** 1977. *Avar Cemeteries in County Baranya*, Kovrig I. (Szerk./Ed.) Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary 2. Budapest
- Kiss, A.** 1979. Das Gräberfeld und die Siedlung der awarenzeitlichen germanischen Bevölkerung von Kölked. *Folia Archaeologica*, 30, 185–191.
- Kiss A.** 1985. Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert. In: Friesinger, H. –Daim, F. (Szerk./Ed.): *Die Bayern und ihre Nachbarn 2*. Wien, 218–379.
- Kiss A.** 1987. Das Weiterleben der Gepiden in der Awarenzeit. In: Hänsel, B. (Szerk./Ed.): *Die Völker Südosteuropas im 6. bis 8. Jahrhundert. Südosteuropa-Jahrbuch*, 17, 203–278.
- Kiss, A.** 1992. Germanen im awarenzeitlichen Karpatenbecken. In: Daim, F. (Szerk./Ed.): *Awarenforschungen I. Studien zur Archäologie der Awaren 4*. Wien, 35–134.
- Kiss, A.** 1996. *Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kölked-Feketekapu A*. Monographien zur Frühgeschichte und Mittelalterarchäologie 2. Studien zur Archäologie der Awaren 5. Innsbruck
- Kiss, A.** 1999/2000. Die Frage des Weiterlebens der Gepiden. Neue Entwicklung nach dem Abschluss des Manuskripts (1992) der 'Monographie Kölked-Feketekapu A. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 51, 359–365.
- Kiss, A.** 2001. *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Kölked-Feketekapu B*. Monumenta Avarorum Archaeologica 6. I–II. Budapest
- Kovrig, I.** 1958. Megjegyzések a Keszthely-kultúra kérdéséhez. *Archaeológiai Értesítő*, 85, 66–74.
- Kovrig, I.** 1960. Újabb kutatások a keszthelyi avarkori temetőben. *Archaeológiai Értesítő*, 87, 136–168.
- Langó, P.** 2007. *Amit elrejt a föld...* A 10. századi magyarság anyagi kultúrájának régészeti kutatása a Kárpát-medencében. Budapest
- László, Gy.** 1938. A kunágotai lelet bizánci aranylemezei. *Archaeológiai Értesítő*, 51, 55–86; 138–148.
- László, Gy.** 1950. A kunágotai lelet aranyveretes kardja. *Archaeológiai Értesítő*, 67, 31–33.
- László, Gy.** 1955. *Études archéologiques sur l'histoire de la société des avars*, Archaeologia Hungarica XXXIV,
- Makoldi, M.** 2008. Adatok a Hernád-völgyi avar lovas sírok temetkezési szokásaihoz. *A miskolci Hermann Ottó Múzeum Évkönyve*, 47, 113–146.
- Martin, M.** 1973. Rezension zu Salamon Ágnes – Erdélyi István: Das völkerwanderungszeitliche

- Gräberfeld von Környe. *Studia Archaeologica* V. Budapest 1971. *Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte*, 30, 110–112.
- Nagy, M.** 1993. Gepida társadalom. In: Bóna I. – Cseh J. – Nagy M. – Tomka P. – B. Tóth Á.: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Östörténeti Könyvtár 6. Szeged
- Reiß, R.** 2007. Nahkampf und Fernkampf in der Merowingerzeit. Eine Studie über Waffentechnik und Kampfweise der Franken von ausgehenden 5. bis zur Mitte des 8. Jahrhunderts n.Chr. *Acta Praehistorica et Archaeologica*, 39, 211–244.
- Rosner, Gy.** 1975–76. A Szekszárd, Bogyiszlói úti avar temető ló- és lovastemetkezései. *A Béni Balogh Ádám Múzeum Évkönyve*, VI–VII, 79–109.
- Rosner, Gy.** 1999. *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Szekszárd-Bogyiszlói Strasse*. Monumenta Avarorum Archaeologica 3. Budapest
- Salamon, Á. – Erdélyi I.** 1971: *Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Környe*. *Studia Archaeologica* V. Budapest
- Siegmund, F.** 2000. *Alemannen und Franken*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 23. Berlin – New York
- Steuer, H.** 1968. Zur Bewaffnung und Sozialstruktur der Merowingerzeit – Ein Beitrag zur Forschungsmethode. *Nachrichten aus Niedersachsens Urgeschichte*, 37, 18–87.
- Steuer, H.** 1970. Historische Phasen der Bewaffnung nach Aussagen der archäologischen Quellen Mittel- und Nordeuropas im ersten Jahrtausend n. Chr. *Frühmittelalterliche Studien*, 4, 348–383.
- Stoll, H.** 1939. *Die Alamannengräber von Hailfingen in Württemberg*, Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit 4. Berlin
- Szentpéteri, J.** 1985. Gesellschaftliche Gliederung des awarenzeitlichen gemeinen Volkes von Želovce. I. Die führende Schicht der Bevölkerung (Bewaffnete und umgeürtete Personen). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 37, 79–110.
- Szentpéteri J.** 1986. Gesellschaftliche Gliederung des awarenzeitlichen gemeinen Volkes von Želovce. II. Innere Gruppen der Bevölkerung (Schmuck und sonstige rangbezeichnende Beigaben). *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 38, 147–184.
- Szentpéteri, J.** 1993. Archäologische Studien zur Schicht der Waffenträger des Awarentums im Karpatenbecken. I. Die waffenkundliche Hinterlassenschaft des awarischen Reiches. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 45, 165–246.
- Szentpéteri J.** 1994. Archäologische Studien zur Schicht der Waffenträger des Awarentums im Karpatenbecken II. Die gesellschaftliche Schichtung des awarenzeitlichen Heeres. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 46, 231–306.
- Tomka, P.** 1973. A környeai avar kori temető történeti értékeléséhez, *Antik Tanulmányok*, 20, 227–231.
- Veck, W.** 1926. Der Reihengräberfriedhof von Holzgerlingen. *Fundberichte aus Schwaben* N. F. III, 154–201.
- Vida, T.** 1995. Frühmittelalterliche scheiben- und kugelförmige Amulettkapsel zwischen Kaukasus, Kastilien und Picardie. *BRGK*, 76, 221–292.
- Vida T.** 1996. Bemerkungen zur awarenzeitlichen Frauentracht. In: Bialeková, D. – Zábajník, J. (ed.) *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*. Symposium Nitra 6. bis 10. November 1994. Bratislava, 107–112.
- Vida, T.** 1999a. *Die awarenzeitliche Keramik I*. *Varia Archaeologica Hungarica* VIII. Budapest
- Vida, T.** 1999b. Veil pin or dress pin. Data to the question of Avar period pin-wearing. *Antaeus*, 24, 563–574.
- Vida, T.** 1999/2000. Die Ziergehänge der awarenzeitlichen Frauen im Karpatenbecken. In: Festschrift von István Bóna, I. *Acta Archaeologicae Academiae Scientiarum Hungariae*, 51, 367–377.
- Vida, T.** 2000. Merowingische Spithagurte der Awarenzeit, *Communicationes Archaeologiae Hungariae* 161–175.
- Vida, T.** 2002. Heidnische und christliche Elemente der awarenzeitlichen Glaubenswelt. Amulette in der Awarenzeit. *Zalai Múzeum*, 11, 179–209.
- Vida T.** 2003. A korai és a közép avar kor (568–7/8. század fordulójá). In: Visy Zs. (Szerk./Ed.): *Magyar régészet az ezredfordulón*. Budapest 302–308.
- Vida, T.** 2004. Reconstruction of a Germanic Noble Woman's Costume (Kölked-Feketekapu B, Grave 85). In: Fusek, G. (Szerk./Ed.): *Zborník na počest' Dariny Bialekovej*. *Archaeologica Slovaca Monographiae* VII. Nitra 435–442.
- Vida, T.** 2009. Local or Foreign Romans? The Problem of the Late Antique Population of the 6th–7th centuries AD in Pannonia. In: Quast, D. (Szerk./Ed.): *Foreigners in Early Medieval Europe*. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 78. Mainz, 233–259.
- Zábajník, J.** 1995. Soziale Problematik der Gräberfelder des nördlichen und nordwestlichen Randgebietes des awarischen Kaganats. *Slovenská Archeologia*, 43/2, 205–336.

Mellékletek

1. melléklet: A Budakalász-dunaparti temető fegyveres férfisírjai (sírszámok): 1., 17., 17A., 18., 19., 20., 21., 22., 38., 45., 47., 55., 68., 73., 85., 93., 141., 153., 172., 179., 180., 200., 205., 218., 219., 223., 245., 254., 260., 271., 281., 291., 299., 300., 313., 314., 316., 326., 331., 334., 341., 342., 378., 384., 389., 424., 432., 437., 440., 447., 451., 452., 453., 464., 468., 479., 480., 490., 495., 496., 497., 510., 522., 529., 540., 545., 551., 560., 575., 577., 580., 588., 598., 600., 607., 615., 621., 622., 626., 628., 660., 662., 665., 666., 670., 673., 680., 688., 689., 696., 698., 705., 710., 715., 719., 728., 751., 756., 762., 773., 778., 794., 800., 808., 820., 831., 832., 851., 882., 887., 892., 893., 896., 917., 930., 939., 942., 953., 972., 993., 1000., 1003., 1024., 1030., 1047., 1056., 1060., 1066., 1077., 1080., 1096., 1124., 1129., 1149., 1156., 1158., 1160., 1162., 1177., 1189., 1212., 1192., 1225., 1235., 1248., 1253., 1271., 1279., 1284., 1295., 1296., 1300., 1302., 1305., 1317., 1330., 1338., 1343., 1359., 1363., 1380., 1384., 1385., 1399., 1400., 1437. sírok

2. melléklet: Nyílcsúcsok a Budakalász-dunaparti temetőből (sírszámok): 17., 17A., 20., 21., 38., 45., 47., 55., 73., 93., 141., 172., 179., 180., 218., 219., 223., 271., 281., 289., 291., 299., 300., 313., 314., 316., 326., 331., 334., 342., 384., 424., 440., 447., 451., 452., 453., 464., 479., 490., 495., 496., 497., 510., 545., 560., 575., 580., 588., 598., 600., 607., 615., 621., 622., 626., 660., 662., 665., 673., 698., 751., 756., 762., 794., 800., 808., 820., 831., 887., 892., 893., 896., 917., 939., 942., 953., 972., 1003., 1030., 1056., 1060., 1066., 1077., 1080., 1124., 1129., 1149., 1160., 1177., 1189., 1192., 1225., 1248., 1253., 1279., 1284., 1295., 1296., 1305., 1317., 1343., 1363., 1384., 1385., 1400., 1437. sírok

3. melléklet: Kizárólag íjászfelszerelés elemeit tartalmazó sírok a Budakalász-dunaparti temetőből (sírszámok): 17., 21., 38., 45., 47., 141., 172., 179., 180., 218., 219., 271., 289., 291., 313., 314., 316., 326., 331., 334., 342., 384., 389., 424., 440., 447., 451., 453., 463., 479., 490., 495., 496., 497., 510., 522., 545., 560., 575., 580., 598., 600., 615., 621., 626., 660., 662., 665., 673., 688., 698., 751., 762., 794., 800., 808., 820., 831., 887., 892., 893., 896., 917., 939., 942., 953., 972., 1000., 1056., 1060., 1066., 1080., 1124., 1129., 1149., 1160., 1189., 1192., 1248., 1253., 1279., 1284., 1295., 1296., 1305., 1317., 1343., 1363., 1384., 1385., 1400., 1437. sírok

4. melléklet: Lándzsacsúcsok a Budakalász-dunaparti temetőből (sírszámok): 1., 19., 22., 55., 68., 73., 85., 93., 200., 223., 245., 260., 281., 299., 341., 432., 437., 452., 468., 480., 529., 540., 551., 577., 666., 670., 680., 689., 696., 705., 710., 715., 719., 728., 778., 832., 851., 930., 993., 1003., 1024., 1047., 1077., 1096., 1156., 1158., 1162., 1177., 1225., 1235., 1271., 1300., 1330., 1338., 1380. sírok

5. melléklet: Csak közelharci fegyvereket tartalmazó sírok a Budakalász-dunaparti temetőből (sírszámok): 1., 18., 19., 22., 68., 85., 153., 200., 205., 245., 254., 260., 299., 341., 437., 468., 480., 529., 540., 551., 577., 666., 670., 680., 689., 696., 705., 710., 715., 719., 728., 778., 832., 851., 930., 993., 1024., 1047., 1096., 1156., 1158., 1162., 1235., 1271., 1300., 1330., 1338., 1380. sírok

THE QUESTION OF GERMAN CONTINUITY IN TRANSDANUBIA:
THE CONFESSION OF WEAPON COMBINATIONS

BY GERGELY CSIKY

Summary

The Germanic/Gepidic continuity in Transdanubia is among the most debated issues of Avar-period archaeology. Weapons are brought out in the interest of proving this continuity from the time this problem had been raised. Accordingly, Attila Kiss attempted to show the continuous presence of the Gepidic people by mapping the double-edged spatha finds with fuller, the shield bosses, and socketed, leaf-shaped arrow-heads in Transdanubia. Although similar interpretations were published on the continuity in connection with various artefact-types or weapons, but their grouping, the combination of weapons had never been in the focus of scholarly studies.

In this paper, I analyzed the combinations of weapons in five early Avar cemeteries from the

Eastern-Transdanubian area. I investigated whether these sites can be interpreted as typical Avar graveyards with general grave goods, or they resemble the weapon combinations found in Western Merovingian, Gepidic and Langobard cemeteries of the Carpathian Basin.

During the survey, I examined the proportion of graves with weapons inside the male burials, the number and proportion of weapon types, their combinations, besides, the proportion of weapons used in close-combat and distant fight. The examination revealed that the weaponry used in this region considerably differed from the contemporary Germanic (Merovingian) territories, and also diverged from the average composition of weaponry in other Avar cemeteries.